

Visie SWV Utrecht PO op het onderwijs aan meer- en hoogbegaafde leerlingen

Versie	Auteur	Datum	Opmerkingen	Status
Versie 1	Erik Brandsema	19 juni 2017	1 ^e opzet	Concept
Versie 2.1	Monique van Selow	18 oktober 2017	Opzet document aangepast op basis van aandachtspunten vanuit de beleidsgroep	Concept
Versie 2.2	Monique van Selow	13 november 2017	Gewijzigd op basis van interne aanvullingen	Concept
Versie 3	Monique van Selow	28 november 2017	Gewijzigd op basis van aandachtspunten vanuit de beleidsgroep	Concept
Versie 4	Monique van Selow	31 januari 2018	Gewijzigd op basis van bespreking binnen het bestuursoverleg	Concept
Versie 5	Monique van Selow/ Ron Benjamins	8 maart 2018	Met wijzigingen vastgesteld op het bestuursoverleg van 8 maart 2018	Vastgesteld

1. Inleiding

Schoolbesturen, samenwerkingsverbanden en scholen hebben met passend onderwijs de zorgplicht gekregen om voor elke leerling een passende onderwijsplek te realiseren. (Hoog)begaafde leerlingen worden hierbij nadrukkelijk genoemd. Onder andere vanwege gemist kapitaal heeft staatssecretaris Dekker in meerdere kamerbrieven¹ aangegeven dat hij met extra middelen en maatregelen in het kader van professionalisering, kwaliteitsverbetering en talentontwikkeling wil bewerkstelligen dat passend onderwijs voor (hoog)begaafde leerlingen de komende jaren beter vorm krijgt.

Het aantal A&O-aanvragen en arrangementen op het gebied van (hoog)begaafdheid binnen ons samenwerkingsverband neemt toe. Een aanzienlijke groep (hoog)begaafde leerlingen profiteert onvoldoende van het huidige aanbod. Dat is aanleiding om de visie en organisatie voor een onderwijsaanbod aan deze groep leerlingen opnieuw te doordenken en nieuwe ontwikkeldoelen te stellen voor een dekkend netwerk en continuüm.

Scholen en schoolbesturen hebben hun eigen verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het onderwijs en voor de voorzieningen die zij inrichten voor (extra) ondersteuning. Het samenwerkingsverband is de plek waar besturen elkaar treffen om die inspanningen op elkaar af te stemmen opdat een dekkend netwerk en continuüm ontstaat. Dat vraagt om een gezamenlijke visie, waarin bewegingsvrijheid bestaat voor schoolbesturen en scholen, passend bij de eigen onderwijsvisie en -praktijk. Een gezamenlijke visie op het nut en de noodzaak van specifieke voorzieningen maakt het voor schoolbesturen mogelijk om te bepalen op welke manier zij daaraan een bijdrage leveren, passend bij hun eigen onderwijsvisie en -praktijk. Het is de bedoeling dat het geheel van voorzieningen een dekkend netwerk vormt en tegemoet komt aan onderwijsbehoeften van alle meer- en hoogbegaafde leerlingen in Utrecht.

In dit visiestuk wordt een continuüm geschetst van 5 niveaus van voorzieningen, die gerangschikt kunnen worden binnen de niveaus die centraal staan in de visie van het samenwerkingsverband: sterke basis, ondersteuning waar nodig, speciaal als het moet.

De bekostiging van het geheel aan voorzieningen vindt in beginsel plaats op basis van individuele onderwijsbehoeften van leerlingen. Zo werkt het samenwerkingsverband ook op andere terreinen: als specifieke ondersteuning nodig is, worden op basis van een arrangement of TLV middelen vrij gemaakt om in een passende setting te besteden. Het is niet zo dat het samenwerkingsverband voorzieningen van schoolbesturen integraal of op voorhand bekostigt.

Deze grondslag voor bekostiging bevestigt de vrijheid van besturen om voorzieningen in te richten die passen bij de eigen visie en praktijk.

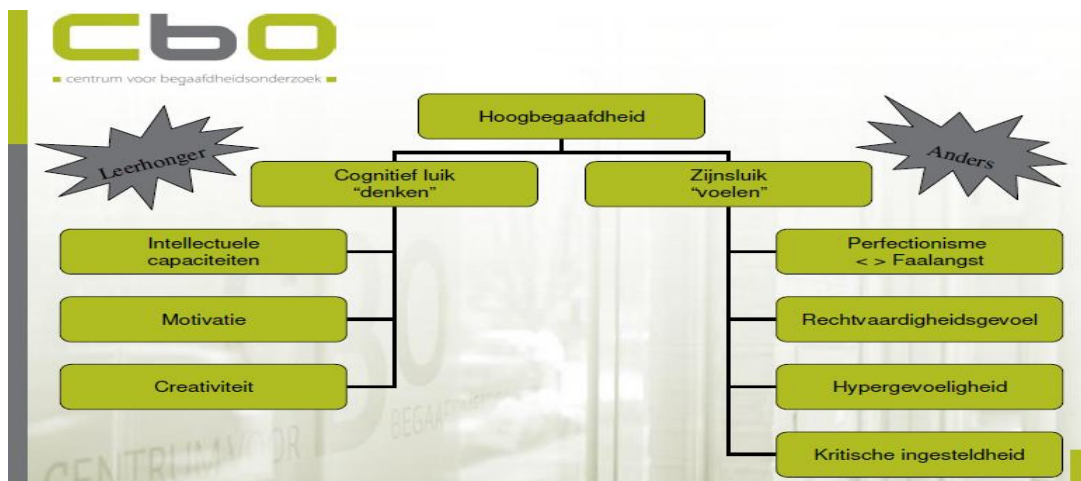
Wanneer dit visiestuk aangenomen wordt door het bestuur, wordt een projectgroep geformuleerd en in een projectplan prioritering aangebracht en de uitvoering daarvan nader uitgewerkt. Ook de rol van ouders wordt daarin meegenomen.

¹ Kamerbrief Plan van aanpak toptalenten 2014-2018, 10 maart 2014
Kamerbrief Passend onderwijs en hoogbegaafdheid, 23 april 2014
Voortgangsrapportage Plan van Aanpak Toptalenten 2014-2018, 14 maart 2016

2. Theoretisch kader

Wat is hoogbegaafdheid?

Er bestaat geen eenduidige definitie van het begrip (hoog)begaafdheid. Inmiddels zijn er veel theorieën over wat (hoog)begaafdheid inhoudt. De afgelopen jaren is de visie van wetenschappers op (hoog)begaafdheid in een stroomversnelling gekomen. Waar eerst de nadruk lag op de cognitieve elementen van (hoog)begaafdheid, zijn de meeste wetenschappers er inmiddels van overtuigd dat er ook sprake is van bepaalde overeenkomstige karaktereigenschappen. Prof.dr. Tessa Kieboom, directeur van het Antwerpse Centrum voor Begaafdheidsonderzoek, noemt deze kenmerken het 'zijnsluit':

Figuur 1: Zijnsluit volgens prof.dr. Tessa Kieboom

Over het algemeen wordt gesteld dat hoogbegaafde kinderen over een $IQ > 130$ beschikken, en begaafde kinderen over een IQ van tussen de 115 en 130. Uit longitudinaal onderzoek blijkt dat de eerste groep, inclusief de uitzonderlijk hoogbegaafden ($IQ > 145$), ongeveer 2,5% van de bevolking betreft, en de tweede groep nog eens 13,5%. Deze aantallen zijn al meerdere jaren stabiel (Mooij et.al., 2007). (Hoog)begaafdheid is geen statisch gegeven, maar enerzijds het gevolg van een aangeboren bekwaamheid, en anderzijds de opbrengst van interactie met de omgeving (Geerdink, 2017). Zonder de steun van school en thuis laten (hoog)begaafde leerlingen 'gewone' prestaties zien of duiken ze zelfs onder het gemiddelde (Hogeboom et.al., 2012). Veel (hoog)begaafden ontwikkelen zich asynchroon: hun intellectuele, sociale, emotionele, lichamelijke en chronologische leeftijd kunnen sterk uiteenlopen (Maes, 2015). Door hun zijnsluit, vergevorderde intuïtie en andere manier van informatieverwerking (Hamsikova, 2017) hebben veel (hoog)begaafde leerlingen specifieke onderwijsbehoeften. Renzulli (2012) beschrijft het doel van het onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen als tweeledig: (1) het bieden van *maximale kansen tot zelfontplooiing* en (2) het vergroten van het aantal personen binnen de samenleving die zich ontwikkelen tot vervaardigers van kennis en kunde, in plaats van louter gebruikers van bestaande kennis. Dit betekent dat het onderwijs zich voor deze groep vooral zou moeten richten op *creatieve productiviteit* en minder op pure kennisoverdracht.

Begeleiding is vaak laat en niet structureel

Op de meeste basisscholen is men er tegenwoordig van doordrongen dat (hoog)begaafde leerlingen een aangepast onderwijsaanbod nodig hebben. Het effect van een specifieke aanpak is doorgaans dat kinderen zich prettiger voelen, maar dit is niet het enige

gewenste effect. De leerkrachten proberen de leerlingen te stimuleren over hun eigen grenzen heen te gaan, maar blijven dit in de praktische uitvoering soms lastig vinden, vooral omdat de ondersteuning pas laat en weinig structureel ingebed in de organisatie plaatsvindt. Verbreding, verdieping en het werken aan projecten vinden met name plaats in groep 4 en hoger. Deelname aan eventuele plusklassen gebeurt vooral vanaf groep 5. Er wordt vaak naar verhouding laat gereageerd op evident probleemgedrag en minder vaak in een vroeg stadium op (hoog)begaafd leergedrag of wanneer een leerling zich meerdere jaren bewezen heeft met goede resultaten en een bijbehorende positieve werkhouding (Mooij, 2007).

Als leerlingen geen passend onderwijs ontvangen, kan dit leiden tot motivatieproblemen en onderpresteren. Mooij & Fettelaar (2010) en Smits (2010) constateren dat een deel van de leerlingen die in de onderbouw hoge, excellente resultaten laat zien, terugvalt in de midden- en bovenbouw. Een terugval die volgens hen veroorzaakt wordt door allerlei sociale en emotionele problemen, in combinatie met het verlies van zin om zich in te zetten voor hun schoolwerk (Gubbels et.al., 2015). Het percentage onderpresteerders schatten Mooij et.al. (2007) op 16-20%. Volgens de Onderwijsraad presteert zelfs een derde van de (hoog)begaafde leerlingen onder zijn of haar niveau (Gubbels et.al., 2015), waarbij deze percentages niet uitgesplitst zijn in PO en VO. Bij kleuters lijkt er echter al wel sprake te zijn van het remmen van de ontwikkeling van deze leerlingen, oftewel 'gedwongen onderpresteren' (Mooij et.al., 2010). Andere risicogroepen zijn leerlingen met ouders met het laagste opleidingsniveau, meisjes, leerlingen met een anderstalige achtergrond en zeer gevoelige kinderen met de neiging niet te willen opvallen ten opzichte van klasgenoten (Mooij et.al., 2007).

In een aantal gevallen lijkt dit uiteindelijk te leiden tot schooluitval. Specifieke uitvalcijfers voor deze doelgroep zijn er niet (Koenderink & Van Dijk, 2015) omdat er niet specifiek gekeken wordt naar de oorzaken van de schooluitval. Landelijk valt op dat veel (hoog)begaafde leerlingen door hun gedrag of motivatieproblemen uitstromen naar lagere onderwijstypen binnen het VO, of dat deze afstroom binnen het VO op een later tijdstip plaatsvindt (Koenderink en Van Dijk, 2015). In Utrecht signaleren zowel leerplicht als de consultants passend onderwijs een aantal thuiszitters met onder meer (hoog)begaafde cognitieve mogelijkheden.

Alleen compacten en verrijken en het contact met ontwikkelingsgelijken volstaat vaak onvoldoende, door de schade die eerder is opgelopen (Van Nijnatten, 2015). Op dit moment slaagt het onderwijs er in een aantal gevallen onvoldoende in om het aanwezige potentieel bij deze leerlingen tot ontwikkeling te laten komen omdat er te weinig ruimte is voor eigen leervragen. De leerkracht en het onderwijsaanbod bepalen nog te veel wat de leerling gaat leren (Kerstens, 2015).

Een model voor een passend onderwijsaanbod

Koenderink en Van Dijk (2015) beschrijven hun visie hierop in de zogenaamde 'escalatieladder'. Dit is een model met verschillende arrangementen en voorzieningen, afhankelijk van de zwaarte van ondersteuningsbehoefte, met als doel het voorkomen dat leerlingen niet tijdig de juiste ondersteuning krijgen en problemen escaleren naar een niveau dat voorkomen had kunnen worden. De treden van deze escalatieladder zien er als volgt uit:

1. Aangepast en verrijkend onderwijs voor (hoog)begaafden binnen de reguliere schoolklas.

2. Aparte plusklassen, plusarrangementen en plusprojecten voor (hoog)begaafden binnen het regulier onderwijs.
3. Aparte (bovenschoolse) reboundprogramma's waar een (hoog)begaafde leerling die dreigt uit te vallen op adem kan komen en ontbrekende vaardigheden kunnen worden getraind.
4. Speciaal voltijds onderwijs voor (hoog)begaafde leerlingen die onvoldoende baat hebben bij voorgaande oplossingen.
5. Deskundigheidsprogramma's voor GGZ-werkers om te voorkomen dat (hoog)begaafden met ernstige gedrags- en emotionele problemen eenzijdig worden gediagnosticeerd en adequaat worden behandeld. Koppelingen met een SO-school voor (hoog)begaafden.

(Hoog)begaafde leerlingen komen beter tot hun recht wanneer rekening gehouden wordt met hun behoefte aan deep level learning, top-down leren, hun intense en sensitieve beleving, hun behoefte aan autonomie en creatief denkvermogen (Kerstens, 2015). Uit onderzoek komt naar voren dat de schoolprestaties en de motivatie van (hoog)begaafde leerlingen die deelnemen aan een aangepast schoolprogramma over het algemeen beter zijn dan de schoolprestaties van een vergelijkbare groep die niet deelneemt aan een dergelijk programma (Hoogeveen et.al., 2004, Mooij et.al., 2007, Gubbels, 2015, Callahan et.al., 2015, Geerdink, 2017). Daarbij laten plusklasprogramma's, speciale klassen en een school voor (hoog)begaafde leerlingen, in vergelijking met verrijgingsprogramma's binnen de klas, positiever effecten zien op de leerprestaties (Mooij, 2007). Bovendien hebben dergelijke programma's of speciale klassen meer effect op de werkhouding van deze groep leerlingen, omdat zij leren dat er dingen zijn die niet in één keer perfect kunnen gaan (Geerdink, 2017). Hierdoor nemen motivatie, zelfvertrouwen en plezier toe (Daeter, 2011), al blijkt het academisch zelfconcept van deze leerlingen wel minder positief te zijn geworden na deelname aan een plus- of speciale klas (Mooij et.al., 2007, Hogeboom, 2012). Dit lijkt vooral te komen doordat het academisch zelfconcept via sociale vergelijking meer wordt afgestemd op gelijkwaardiger leerlingen.

Voltijds lesplaatsen voor (hoog)begaafden vormen niet de top van de ondersteuningspiramide. Er blijkt in sommige gevallen nog behoefte te zijn aan ondersteuning die specifiek is. Onderzoek van Mooij (2013) wijst uit dat (hoog)begaafde leerlingen veel van elkaar kunnen verschillen. Ook al leveren ze vergelijkbare cognitieve prestaties, is dat onvoldoende basis om ze samen te laten leren. Leerlingen die op basis van leeftijd gegroepeerd worden binnen het voltijds hoogbegaafdenonderwijs verschillen vaak veel in cognitieve capaciteiten en schoolattitude. Op dergelijke scholen komen veel leerlingen pas binnen als ze al erg 'beschadigd' zijn. Dit vraagt speciale pedagogische en didactische kwaliteiten. Voor een aantal leerlingen pakt deze speciale groepering goed uit, anderen zijn opnieuw ongelukkig. In het onderwijs lijken de laatste jaren meer (hoog)begaafde leerlingen gezien te worden die behoefte hebben aan uiteenlopende vormen van ondersteuning (Van Nijnatten, 2015). In de praktijk zien de consulenten passend onderwijs van het SWV Utrecht PO meerdere leerlingen stranden binnen het voltijds (hoog)begaafdenonderwijs. Vaak zijn dit twice-exceptional leerlingen of leerlingen die langere tijd onvoldoende (h)erkend zijn. Een passende plek binnen het speciaal onderwijs ontbreekt. Het onderwijsaanbod in het speciaal onderwijs is vooral toegespitst op leerlingen met minder cognitieve vaardigheden. Voor (hoog)begaafde leerlingen vallen hun cognitieve prestaties dan vaak terug. Het gevolg is dat veel van deze twice-exceptional leerlingen door chronische verveling en een gebrek aan begrip in het speciaal onderwijs psychische klachten ontwikkelen (Koenderink en Van Dijk, 2015).

3. Onze visie op passend onderwijs aan begaafde leerlingen

Om passend onderwijs en de zorg voor jeugd in de gemeente Utrecht goed vorm te geven, hebben de bestuurders van de Utrechtse basisscholen in samenwerking met het voortgezet onderwijs en de gemeente de 'Utrechtse Standaard' ontwikkeld. Dit model gaat uit van een sterke basis op school; goed onderwijs en positief opvoeden staan hierbij centraal. De onderwijs- en ondersteuningsbehoeften van leerlingen worden zo veel mogelijk op de eigen school ingevuld, waar nodig met extra ondersteuningsmogelijkheden. Daarbij stellen de schoolbesturen die deelnemen aan het SWV Utrecht PO dat de reguliere basisscholen niet alles op kunnen vangen. In de Utrechtse visie op passend onderwijs is daarom ook plek ingeruimd voor het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs.

Het onderwijsaanbod aan begaafde leerlingen valt op dit moment binnen de basisondersteuning². Het onderwijsaanbod voor hoogbegaafde leerlingen valt deels daarboven, en wordt waar nodig ook ondersteund middels een arrangement dat gebaseerd is op individuele onderwijsbehoeften. Schoolbesturen voeren een eigen beleid om hun scholen in staat te stellen ook voor deze groep leerlingen een passend onderwijsaanbod te bieden, waarbij iedere school in elk geval een gecompact en verrijkt aanbod kan bieden, en lichte aanvullende interventies mogelijk maakt.

Het SWV Utrecht PO herkent en erkent dat geen enkele (hoog)begaafde leerling hetzelfde is. We zien wel dat deze leerlingen een aantal overeenkomstige onderwijsbehoeften hebben, maar aan de andere kant zien we ook dat - soms door te late onderkenning, soms door specifieke persoonlijkheidsfactoren of een combinatie van beide - de onderwijsbehoeften zeer uiteen kunnen lopen. Om die reden stellen we liever de onderwijsbehoeften van de leerlingen centraal, dan het enkele gegeven van het IQ van de leerling.

Het SWV Utrecht PO onderschrijft de visie van Renzulli (2012) die aangeeft dat het doel van het onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen tweeledig is, te weten:

- a. Het bieden van maximale kansen tot zelfontplooiing.
- b. Het stimuleren van de creatieve productiviteit, gericht op het toekomstig vervaardigen van kennis en kunde.

Overkoepelend doel hierbij is dat de (hoog)begaafde leerling zijn/haar potentieel volledig kan benutten. Hierbij geldt dat deze leerling in principe op de eigen basisschool bediend moet worden. Wanneer dit niet lukt, kan gestreefd worden naar een zo licht mogelijke opschaling, die afhankelijk van de onderwijsbehoefte flexibel ingezet kan worden en steeds weer gestreefd wordt naar het principe dat deze leerling waar mogelijk volledig bediend wordt op de eigen school. Dit vanuit het uitgangspunt: 'sterke basis, steun waar nodig, speciaal als het moet.'

² Standaard voor de basisondersteuning, 2012, punt 2.1, aandachtspunt 5, pag. 7

Organisatievorm

De huidige ondersteuning voor (hoog)begaafde leerlingen is ingedeeld in de drie niveaus van ondersteuning, die worden toegepast binnen de scholen van het SWV Utrecht PO en die zijn beschreven in de handreiking (hoog)begaafdheid (2016):

Niveau	Ondersteuning
Basisondersteuning	<ul style="list-style-type: none">• Compacten en verrijken van de lesstof, waar nodig in combinatie met eenvoudige interventies op het gebied van de sociale en emotionele ontwikkeling en de werkhouding.• Lichte ondersteuning vanuit het SWV Utrecht PO in de vorm van een Eenmalig Consult (EC) of Advies & Ondersteuning (A&O).
Steun waar nodig	<ul style="list-style-type: none">• Specifieke ondersteuning van de leerling op het gebied van bijvoorbeeld executieve functies, mindset, motivatieproblemen, onderpresteren.• Ondersteuning in de vorm van A&O of een arrangement.
Speciaal als het moet	<ul style="list-style-type: none">• Speciaal onderwijs, meestal gericht op een specifieke stoornis zoals ASS. Geen specifieke kennis op het gebied van hoogbegaafdheid binnen het SO.

Noot:

- Twee besturen binnen het SWV Utrecht PO bieden voltijds hoogbegaafdenonderwijs. Aanname gebeurt door de scholen zelf.
- Diverse scholen bieden een interne plusklas, die zeer divers zijn wat betreft doel, doelgroep, inhoud en duur.

De afgelopen decennia hebben scholen hard gewerkt om het onderwijsaanbod aan de leerlingen die aan de onderkant uitvallen op orde te krijgen. De laatste jaren leeft op steeds meer scholen het besef dat ook de ‘bovenkant’ meer nodig heeft. De aanpak is op een deel van de Utrechtse scholen echter nog gebaseerd op de incidentmethode, waardoor interventies pas erg laat plaatsvinden. Gevolg van deze late (h)erkenning kunnen hardnekkige problemen op het gebied van executieve functies (met name het plannen en organiseren van het werk), de mindset, motivatieproblemen, problemen in de prikkelverwerking en/of onderpresteren zijn. Binnen het SWV Utrecht PO is een toename van het aantal trajecten Advies & Ondersteuning en arrangementen te zien voor leerlingen met deze problematiek(en). Binnen de trajecten Advies & Ondersteuning zien we bovendien de tendens dat ouders kiezen voor een door henzelf bekostigde externe plusklas buiten Utrecht of een particuliere voorziening in Utrecht. Het komt voor dat bij scholen voor voltijds-hb-onderwijs in Utrecht een wachtlijst ontstaat, waardoor sommige ouders uitwijken naar voltijds-hb-scholen in omliggende gemeenten als Houten, Woerden of Maarssen. Voltijds hb-onderwijs werkt in alle gevallen met een hogere ouderbijdrage.

Uitgaande van onze visie dat wij het belangrijk vinden om (hoog)begaafde leerlingen maximale kansen tot zelfontplooiing te bieden en hun creatieve productiviteit te stimuleren, is het uitermate belangrijk niet alleen aan te sluiten bij hun intellectuele mogelijkheden, maar ook bij de psychosociale en sociaal-emotionele ontwikkeling. Hierbij kan gedacht worden aan het contact met ontwikkelingsgelijken, reële ontwikkeling van het zelfbeeld, doorzettingsvermogen en leermotivatie.

Om een continuüm te bieden dat gebaseerd is op de hierboven beschreven wetenschappelijk onderbouwde inzichten, kan gedacht worden aan de volgende aspecten:

Op het niveau van de basisondersteuning:

- Een structurele en vroegtijdige signalering van (hoog)begaafde leerlingen.
- Vergroten van kennis en vaardigheden van leerkrachten over kenmerken van (hoog)begaafdheid alsmede mogelijke bijkomende specifieke onderwijsbehoeften, het bieden van een passend onderwijsaanbod en eventuele bijkomende lichte interventies.
 - *Daarvoor is nodig dat:*
 - Scholen en schoolbesturen waar nodig investeren in uitbreiding van kennis en vaardigheden van leerkrachten en intern begeleiders.
 - Scholen en schoolbesturen waar nodig investeren in structureel beleid voor hun (hoog)begaafde leerlingen.
 - Het SWV Utrecht PO ondersteuning aan scholen biedt middels trajecten Advies & Ondersteuning.

Op het niveau van steun waar nodig:

- Bij de uitvoering van arrangementen gebaseerd op individuele onderwijsbehoeften streven naar een goede transfer richting de groepsleerkracht/aanpak in de groep, en het verder versterken van de aanwezige kennis op school.
- Het bieden van een gezamenlijke voorziening die toegankelijk is voor hoogbegaafde leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en waarbij de huidige basisschool onvoldoende tegemoet kan komen aan de onderwijsbehoeften. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan wijkgerichte plusklassen of een Day-a-week-school.
- Het bieden van voltijds hoogbegaafdenonderwijs verdeeld over de stad voor leerlingen met bepaalde specifieke ondersteuningsbehoeften.

Daarvoor is nodig dat:

- Het SWV Utrecht PO middelen inzet ten behoeve van de ondersteuning van individuele onderwijsbehoeften.
- Bij de keuze voor overkoepelende voorzieningen vanuit gezamenlijkheid beleid geformuleerd wordt voor aannames en deelname aan dergelijke voorzieningen. Het SWV Utrecht PO ondersteunt hierbij.
- Specifiek voor de voltijds hoogbegaafdengroepen: Met de gemeente worden afspraken gemaakt rondom de huisvesting van de voltijds hoogbegaafdengroepen. Op dit moment beschikt Utrecht over 11 van deze groepen: 8 in totaal op De Spits in Utrecht/Lunetten en op De Achtbaan in Utrecht/Leidsche Rijn (KSU) en 3 op De Pantarijn in De Meern (SPOU). Uitgaande van 29.888 leerlingen (teldatum: 1-10-2017) in het regulier basisonderwijs, waarbij volgens de normaalkromme 2,5% een IQ>130 heeft en 1% een IQ>145+ kunnen we denken aan 299 leerlingen stadsbreed. Er is geen recente wetenschappelijke literatuur bekend waarin een uitspraak gedaan wordt over de meest effectieve groeps grootte voor het voltijds hoogbegaafdenonderwijs. In de praktijk zien we dat zowel in Utrecht als in veel andere delen van Nederland een groeps grootte van maximaal 20 leerlingen gehanteerd wordt. Voor Utrecht betekent dit een voorziening van maximaal 15 groepen, waarbij de intentie blijft om het onderwijs- en ondersteuningsaanbod zo laag mogelijk in de piramide plaats te laten vinden.

Op het niveau speciaal als het moet:

- Binnen het Utrechtse onderwijsaanbod is een SO-voorziening gericht op de twice exceptional leerlingen waarin binnen de basisondersteuning en steun waar nodig onvoldoende tegemoet gekomen kan worden aan hun specifieke onderwijsbehoeften.
- Uitgangspunt van deze SO-voorziening is dat gestreefd wordt naar een tijdelijke voorziening, waarbij de leerling teruggeplaatst wordt naar een lagere voorziening of de eigen basisschool wanneer dit weer mogelijk is.
- Daarnaast kan overwogen worden in samenwerking met de zorg een specifieke reboundvoorziening of een kortdurende observatieplek in het leven te roepen om de stroom richting het SO zo klein mogelijk te houden.

Daarvoor is nodig dat:

- Het SWV Utrecht PO met SO-partners onderzoekt hoe we deze SO-voorziening vorm gaan geven.
- Het SWV Utrecht PO met een GGZ-instelling en/of andere zorgaanbieders onderzoekt of en hoe we een reboundmaatregel of observatieplek vorm gaan geven.

4. Toekomstschets

Het continuüm van passend onderwijs voor meer- en hoogbegaafde leerlingen kan er in de toekomst als volgt uitzien, onderbouwd door wetenschappelijk onderzoek en gestuurd door onze visie.

Niveau	Ondersteuning
Basisondersteuning	<ul style="list-style-type: none"> • Vroegtijdige signalering door de basisscholen. • Brede basiskennis bij alle leerkrachten en ib'ers. • Compacten en verrijken van de lesstof, waar nodig in combinatie met eenvoudige interventies op het gebied van de sociale en emotionele ontwikkeling en de werkhouding. • Lichte ondersteuning vanuit het SWV Utrecht PO in de vorm van een Eenmalig Consult (EC) of Advies & Ondersteuning (A&O).
Steun waar nodig	<ul style="list-style-type: none"> • Specifieke ondersteuning van de leerling op het gebied van bijvoorbeeld executieve functies, mindset, motivatieproblemen, onderpresteren binnen de school. • Ondersteuning in de vorm van A&O. • Arrangement gebaseerd op individuele onderwijsbehoeften, bijv.: <ul style="list-style-type: none"> ○ arrangement gericht op de specifieke ondersteuningsbehoeften van de leerling (extra ondersteuning op de huidige school). ○ arrangement gericht op de bekostiging van deelname aan een schooloverstijgende plusklas voortkomend uit een samenwerking tussen verschillende scholen in een wijk ○ arrangement gericht op de bekostiging van plaatsing op een voltijds hb-voorziening van één van de scholen binnen het SWV Utrecht PO. • Belangrijke voorwaarde bij een schooloverkoepelende voorziening: samenwerking met en terugkoppeling naar de huidige basisschool/groepsleerkracht (enerzijds deel van de druk bij deze leerkracht weg; anderzijds streven naar gedeelde verantwoordelijkheid). Door het organiseren van een schooloverkoepelende plusklas als gedeelde verantwoordelijkheid van meerdere scholen, kan deze terugkoppeling gericht plaatsvinden. • Voltijds (hoog)begaafdenonderwijs op een reguliere basisschool, zo thuisnabij mogelijk, met stadsbrede aannamecriteria. Belangrijk hierbij is dat leerlingen niet de hele dag gescheiden worden van andere leerlingen.
Speciaal als het moet	<ul style="list-style-type: none"> • Specifieke SO-klassen of observatieplekken (OB/MB, BB) met aanbod gericht op gedrag én (hoog)begaafdheid, óf: een bestaande SO-school in Utrecht die zich verdiept heeft in deze groep leerlingen en hen binnen de regulier voorziening op beide aspecten voldoende kan bedienen. Uitgangspunt hierbij is dat dit altijd een tijdelijke maatregel is, en

	<p>dat de leerling wanneer mogelijk weer terugstroomt naar de eigen basisschool of een lagere voorziening.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reboundmaatregel, bijvoorbeeld in samenwerking met specifieke zorgaanbieders.
--	--

Een aantal aanvullende opmerkingen:

- Het streven is dat de verbetering van de vroegsignalering op de langere termijn zou moeten leiden tot een afname van de behoeften aan relatief zware maatregelen. In de toekomst zou er dus steeds minder een beroep gedaan hoeven te worden op aanvullende voorzieningen.
- Alhoewel hierboven een enigszins statische weergave van een mogelijk palet aan voorzieningen gegeven wordt, moet dynamiek tussen de verschillende voorzieningen mogelijk blijven. Het uitgangspunt is niet dat een leerling voor de gehele schooltijd vastgepind wordt op één specifieke onderwijsbehoefte, hetgeen uitmondt in één specifieke voorziening.
- Gestreefd moet worden naar kennisdeling tussen scholen en de verschillende aanvullende voorzieningen.

5. Het vervolg

In bovenstaand kader is geschetst wat zinvol en mogelijk is in het onderwijsaanbod aan (hoog)begaafde leerlingen, ongeacht school of bestuur. Hierbij worden initiatieven vanuit de eigen basisscholen gestimuleerd, maar worden tevens overkoepelende voorzieningen beschreven zodat alle Utrechtse hoogbegaafde leerlingen een passend onderwijs- en ondersteuningsaanbod geboden kan worden.

Na de vaststelling van dit continuüm worden plannen voor de implementatie medio 2018 in een projectplan weergegeven. Hierin worden prioriteiten vastgesteld en een plan voor de uitvoering geschetst.

Bijlage 1: Beschrijving van de doelgroep

In dit beleidsplan wordt steeds gesproken over (hoog)begaafde leerlingen. Deze groep is op vele manieren divers te noemen. Het reguliere onderwijsaanbod richt zich op leerlingen met ongeveer een IQ van 115-120. Voor een grote groep leerlingen biedt de verrijking bij de methode onvoldoende uitdaging. Deze groep leert hiervan niet 'leren leren'. Gevolg hiervan is dat deze groep onvoldoende leert omgaan met frustraties, de neiging heeft snel op te geven, uitdagingen uit de weg gaat, motivatieproblemen krijgt en het risico loopt tot onderpresteren of het ontwikkelen van een scheef zelfbeeld. We praten hierbij over verschillende groepen:

- Uitzonderlijk hoogbegaafd: deze leerlingen hebben een IQ boven de 145 en beschikken over een aantal specifieke persoonskenmerken, een andere manier van informatieverwerking, creatief denkvermogen en een verhoogde sensitiviteit.
- Hoogbegaafd: deze leerlingen hebben een IQ boven de 130 en beschikken ook nog over een aantal specifieke persoonskenmerken en een creatief denkvermogen en een verhoogde sensitiviteit, echter minder sterk dan bij de uitzonderlijk hoogbegaafden.
- Begaafd: deze leerlingen hebben een IQ tussen de 115 en de 130. Daarnaast beschikken ze over een aantal specifieke persoonskenmerken, echter minder sterk dan hoogbegaafden.
- Intelligent: deze leerlingen hebben een IQ boven de 115, pakken de leerstof goed op, maar hebben van oorsprong niet het creatief denkvermogen.

Daarnaast is een aantal andere groepen goed om te noemen:

- Ontwikkelingsvoorsprong. Bij kleuters kun je nog niet spreken van hoogbegaafdheid, omdat kleuters zich sprongsgewijs ontwikkelen. Een kleuter kan dus een tijdelijke voorsprong hebben. Daarom wordt de term ontwikkelingsvoorsprong gebruikt. Deze voorsprong kan echter ook een indicatie zijn voor (hoog)begaafdheid.
- Leerlingen met een disharmonisch ontwikkelingsprofiel. Bij deze leerlingen is een significant verschil tussen enerzijds de verbale en anderzijds de performale mogelijkheden. Dit kan leiden tot grote problemen in het functioneren van deze leerling.
- Leerlingen met een didactische voorsprong van een jaar of meer, op één of meerdere vakken. Ook deze leerlingen zijn gebaat bij compacting en verrijking op dat specifieke vakgebied.

Literatuurlijst

- Daeter, B. (2011). *Leonardo-onderwijs. Recht van het kind - uitdaging voor ons*. Soesterberg: Uitgeverij Aspekt B.V.
- Geerdink, G. (2017). *Kennisrotonde. Waar hebben meer- of hoogbegaafde leerlingen het meeste baat bij?* Den Haag: Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoeken.
- Gubbels, J. et.al. (2015). Sociaal-emotionele effecten van verrijkingprogramma's voor excellente kinderen. *4W: Weten wat werkt en waarom. Jrg 4 (1)*, 14-21.
- Hamsikova, R. (2017). Uitzonderlijk begaafde kinderen: een vergeten doelgroep in Nederland? *Gifted 248*. Herfst 2017, 45-48.
- Hogeboom, B. et.al. (2012). *Excellentie in ontwikkeling: hoe bestuurders werk maken van cognitief talent*. Amersfoort: CPS.
- Hoogeveen, L. et.al. (2004). *Onderwijsaanpassingen voor hoogbegaafde leerlingen. Meta-analyses en overzicht van internationaal onderzoek*. Nijmegen: Radboud Universiteit, CBO/ITS.
- Koenderink, T. & Dijk, A. van. (2015). *Hoge kansen, lage cijfers: begeleiding van hoogbegaafde uitvallers en thuiszitters in de toekomst*. Sterksel: Feniks Talent.
- Maes, G. (2015). Het belang van peercontacten voor hoogbegaafde kinderen. *Gifted 248*. Zomer 2015, 32-35.
- Mooij, T. et.al. (2007). *Succescondities voor onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Mooij, T. & Fettelaar, D. (2010). *Naar excellente scholen, leraren, leerlingen en studenten*. Nijmegen: ITS.
- Mooij, T. (2013). Onderwijs en cognitief hoogbegaafde leerlingen: Tussenbalans van interventie in Leonardoscholen. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 52(9), 427-520.
- Nijnatten, L. van (2015). Onderwijs voor hoogbegaafden met een extra zorgvraag: wat zijn de essentiële kenmerken? *Gifted 248*. Herfst 2015, 2-5.
- Kerstens, C. (2015). Talentontwikkeling begint bij een andere inrichting van ons onderwijs. *Gifted 248*. Winter 2015, 46-47.
- Renzulli, J.S. (2012). Reexamining the Role of Gifted Education and Talent Development for the 21st Century: A Four-Part Theoretical Approach. *Gifted Child Quarterly*.
- Selow, M. van (2016). *Handreiking (hoog)begaafdheid*. Utrecht: SWV Utrecht PO.
- Smits, J. (2010). *Excelleren inspireert*. Tilburg: Universiteit van Tilburg.